

Товариство «Просвіта» у Львові – формування периферійних структур (1868–1939 рр.)

Простежено процес формування периферійних структур «Товариства «Просвіта» у Львові», представлених філіями, агенціями, читальнями. Окреслено сфери їхньої компетенції, з'ясовано особливості та характер взаємин між вищепоставленими, які домовали із підвладними їм структурами, наділеними значною автономією й широкими можливостями для самостійного ведення просвітницької діяльності на місцях.

Ключові слова: «Товариства “Просвіта” у Львові», філія товариства «Просвіта», агенція товариства «Просвіта», читальня товариства «Просвіта».

Постановка наукової проблеми та її значення. Грунтовне, усебічне дослідження товариства «Просвіта», заснованого у Львові 8 грудня 1868 р., відіграло важливу роль у формуванні громадянського суспільства, передбачає розкриття, серед іншого, організаційної структури, у якій особливо важливу роль відіграли периферійні підрозділи. Саме вони стали одними з базових чинників, котрі суттєво сприяли перетворенню цього об'єднання в добре згуртовану, розвинену, масову, загальнонародну інституцію. Указана тема не знайшла свого висвітлення в наукових дослідженнях.

Аналіз досліджень цієї проблеми. Науковці лише фрагментарно торкалися цієї важливої теми, акцентуючи увагу на окремих її положеннях.

Мета статті – окреслення процесу формування периферійних структур Товариства. Для цього виконаємо низку завдань: проаналізуємо відповідні статутні організаційні положення, що стосувалися низових осередків, з'ясуємо їх еволюцію та взаємини з керівними органами інституції, визначимо характерні особливості.

Згідно з першим Статутом [6], «Просвіта» позиціонувалася як однорівнева організація без будь-яких місцевих відгалужень. Цей документ не був досконалим і, за оцінками самих просвітян, потребував швидкої заміни.

Другий Статут [2], прийнятий у 1870 р., започаткував масштабний процес формування іншої за структурою організації, яка з певними модифікаціями проіснувала до 1939 р. Це стосувалось і категорії членів, і здебільшого організаційних положень.

Саме в цьому документі вперше передбачено периферійні підрозділи, частково регламентовано спосіб їх творення, функціонування та сфери повноважень. Згідно з цими інноваціями члени «Просвіти» мали право створювати філіальні виділи й читальні Товариства.

У відповідному підрозділі («в») п'ятого розділу зазначено, що члени, які проживали в «політичному повіті», «можуть збиратися на збори повітові, котрим переважає Голова повітовий, його ж заступник, або віком найстарший з притомних» (§§ 36–46). При цьому не уточнено категорії членів, які мали право до такого чину. У компетенцію цього зібрання входило вибір повітового виділу (на тих самих засадах, за якими обирався виділ центральний), ухвалення рішень, спрямованих на досягнення цілей Товариства в межах свого повіту. Щоправда, свої постанови цей збір мав подавати до централі для затвердження й при цьому враховувати норму, за якою видатки на реалізацію планованих заходів не могли перевищувати « $\frac{3}{4}$ доходів за минулий рік з дотичного повіту», які надійшли до центральної каси Товариства, а також приймав і затверджував звіт повітового виділу.

Обраний зборами повітовий виділ складався із «5 членів і 2 заступників, котрі з-поміж себе вибирають Голову, його ж заступника, касира, контролера і секретаря». Термін чинності такий самий, як і у Виділу центрального, – рік. А правочинність нарад забезпечувала присутність щонайменше 3-х членів. Ухвали приймали більшістю голосів. Повноваження цього виділу передбачали скликання повітових зборів, про що за місяць наперед потрібно було повідомляти центральний виділ, збирати «датки від членів свого повіту» і відсилати їх до Львова що три місяці, розповсюджувати просвітянські видання, влаштовувати в повіті лекції й музикально-поетичні вечори, організувати «книгозбори [очевидно, бібліотеки – В. П.] і читальні», управляти майном, «оскільки то уставом, збором загальним, Виділом центральним або деталями [очевидно,

інструкціями – В. П.] для повіту призначеними є», подавати до централі пропозиції щодо просвіти народу. При цьому зауважено, що частину прав цей провід міг застосовувати лише з дозволу центрального керівництва. Із зібраних коштів, що надсилалися до Львова, ця периферійна структура мала право залишати для своїх потреб 15 %. Також передбачено звіт перед повітовими зборами або перед центральним віділом, який мав право висилати свого делегата на збір осередку з правом голосу й пропозицій. При цьому відзначимо термінологічну неузгодженість: якщо в § 4 вказано на «віділи філіальні», то у відповідному підрозділі йшлося вже про «Збори і Віділи повітові».

Крім повітових об'єднань, передбачено й іншу периферійну структуру – «Агенти Товариства» (§§ 47, 48), які організовував центральний віділ у містах і селах краю з членів інституції, як можна зрозуміти, там, де не було змоги скликати повітові збори. Вони повинні були продавати просвітянські видання, збирати «датки від членів і добровільні дари на цілі Товариства», засновувати бібліотеки й читальні, влаштовувати публічні лекції та музично-поетичні вечори.

Також у цьому Статуті передбачено й можливість заснування читалень. Однак підрозділ, у якому було б розписано процес їх творення та функціонування, відсутній. Це означало, що у вказаному документі лише задекларовано можливість створення цих низових осередків, але не передбачено щодо того жодних дійових механізмів. Тому реально можливими були лише повітові зібрання та агенції.

Загалом другий Статут покращив ситуацію в Товаристві. Започатковано творення перших периферійних структур – агенцій, яких станом на 1872 р. засновано 12 [1, с. 80], а в травні 1874 р. прозвітовано про появу лише трьох цих нових низових представництв Товариства [1, с. 122, 125.].

Інша ситуація була з творенням філіальних осередків. Водночас удалося заснувати в 1875 р. лише філію в Бортниках та здійснено підготовку до організації філії в Тернополі, яка розпочала діяльність у 1876 р. [11, с. 265–271; 12, с. 163–167]. І жодних зусиль щодо творення власних читалень.

Другий Статут *de jure*, а поява першої філії в Бортниках та аналогічних, хоч і нечислених підрозділів у краї *de facto*, започаткували формування дворівневої інституції. Це означало, що рядові члени Товариства, які підлягали Центральному віділу як керівному органу «Просвіти» з усіма визначеними їм правами й обов'язками, творили перший рівень взаємин; периферійні об'єднання – філії, що мали свої управлінські органи, та, відповідно, їхня діяльність, взаємини між членами філіального осередку й філіальними керівними органами, а також їх із центральними органами визначили другий рівень. Прогнозований третій рівень, передбачений надлаконічними статутними положеннями про читальні, водночас указував лише на бажані перспективи, а не на реальність.

Успіхи, а також посилення конкуренції інших об'єднань краю призвели до потреби вдосконалення статутних відносин у Товаристві, а отже, і формування нових організаційних підходів. Тому в 1876 р. прийнято третій Статут, який зазнав модифікацій у 1881 та 1882 рр. Тобто мав три редакції – 1876, 1881 і 1882 рр. [10, с. 9–10.]. Нам удалося віднайти лише останню, яка стала основою для нашого дослідження [5].

У цьому документі частково виправлено нечіткості формулювань щодо повітових осередків й у третьому розділі (Д) уже йшлося про збори та віділи філії чи вказано на «філії» (підрозділі «б»), пункт «б»). Крім того, вписано норми, які передбачали Центральному віділу (§ 28 п. «б») засновувати ці осередки без прив'язки до політичного повіту, визначали мінімальну кількість осіб (20), які могли це здійснити, однак за дозволом Проводу та з повідомленням про це місцевої влади. Розширено сферу компетенції цього місцевого осередку, який отримав, зокрема, право влаштовувати «за порозумінням із центральним віділом господарсько-промислові й етнографічні вистави».

Така детальна прагматична регламентація процесу творення філій дисонувала збереженням норм попереднього Статуту щодо заснування читалень. А «Агенції Товариства» замінено «відпоручниками», які зберегли сфери компетентності своїх попередників. Це понизило статус тих персональних представництв, що могло свідчити про розуміння керівництвом Товариства їхньої неперспективності.

Унесені зміни були певним прогресом у справі творення філій. У 1876–1878 рр. засновано філії «Просвіти» в чотирьох містах – Тернополі (1876 р.), Коломиї та Станіславові (1877 р.), Золочеві (1878 р.). Однак від 1879 до 1890 р. не створено жодної периферійної структури Товариства. Загалом наявність та функціонування філіальних осередків зміцнили структуру інституції, яка і *de jure*, і *de facto* утвердилася як дворівнева.

Процес творення товариств відновився згодом, аж у 1891 р., коли постало водночас три такі осередки – у Бродах, Перемишлі, Рогатині [13, с. 155]. Зазначимо, що і в цей час, незважаючи на

декларування можливості створення читалень (§ 49), не засновано жодної такої структури в межах Товариства. Щоправда, «Просвіта» активно приймала на правах асоційованих членів «Руські читальні», які після 1867 р. масово виникали в селах Галичини.

Корінні зміни у формуванні організаційної структури «Просвіти» вніс прийнятий у 1891 р. четвертий Статут [7], у якому завершено процес формулювань назви низових осередків, які стали філіями Товариства. Саме це визначення використовувалось у всіх наступних інституційних документах. Другою важливою інновацією, що вплинула і на статус філій, і на творення нової організаційної сітки Товариства, були положення щодо заснування читалень.

Згідно з новими положеннями, філії можна було засновувати «в місцевості, у котрій є ц[ісарсько] [королівський] суд повітовий», що означало прив'язку цих об'єднань до державних органів. Правочинність філіяльних зборів (§ 34) визначала участь у них не менше 20 просвітян, замість 15, згідно з попереднім варіантом, і зобов'язано (пункт «в» § 35) їхні ухвали подавати головному віділу. Філіяльний віділ (§ 36) повинен складатись із семи просвітян, замість п'яти, згідно з попередньою нормою, а кворум (§ 38) визначала присутність чотирьох, замість трьох віділових.

До компетенції філіяльного віділу (§ 39) додано положення про необхідність скликання, за змогою щомісяця, зібрання членів на наради в справах просвітньо-економічних свого повіту. Принципово нові положення цього параграфу прописано в окремому пункті «д», у якому вказано, що філіяльний віділ мав заснувати у своєму повіті читальні й наглядати за їхньою діяльністю, зокрема вимагати від них звітів із розвитку (п. «є»). Також цей повітовий виконавчий орган повинен виконувати доручення головного віділу та стежити, щоб читальні не відступали від цілей Товариства й у відповідних обставинах подавати львівському Проводу пропозиції щодо «уневажнення рішень Читалень» та їх розв'язання. Окремі нові пункти повинні покращити майновий стан Товариства в межах своїх компетенцій.

Зрозуміло, що ці інновації частково пов'язані з уведенням в організаційну структуру нових периферійних осередків – читалень. У підрозділі («б») п'ятого розділу в параграфі під номером 28 вказано, що головний віділ мав засновувати поряд із філіями ще й читальні, а також «зневажнювати рішення філій та читалень» (пункт «є») і розв'язувати їх, якщо вони виступали б проти Товариства (пункт «ж»). Сутність анонсованого в такий спосіб нового периферійного об'єднання розкрито в окремому новому підрозділі («г») цього п'ятого розділу, у якому регламентовано спосіб творення та діяльності читалень «Просвіти».

Підхід, у якому розписано умови заснування цих низових осередків, був дещо несподіваним, оскільки право створювати читальні «Просвіти» отримали не члени Товариства, як у випадку заснування філій, а члени громади (§ 44), які не мали жодного стосунку до інституції. Щоправда, вони могли це робити з дозволу або віділу філіяльного, або Головного. Для цього потрібне було рішення не менше 10 членів місцевої громади «руської народності», позбавлених моральних вад (§ 46). Про це читальня повинна повідомити «приналежну владу» (§§ 46–48). Особи, які допустили проступок, що підпадав під кримінальне переслідування, а також ті, що «віддавалися п'янству або неморальності», могли бути виключені з лав віділом читальні.

Кожен член цього низового осередка мав право (§ 47) брати участь у форумах читальні та на інших «всяких нарадах», виступати на них, був наділений правом активного й пасивного голосу, міг ознайомлюватись із фінансовими звітами, користуватися виданнями, що перебували в розпорядженні установи, зокрема позичати їх додому та взагалі користатись із допомоги та добродійств, які структура могла надавати своїм членам. До обов'язків члена читальні належали сплата внесків, які ухвалить загальний збір читальні (тобто наперед сума членських внесків не визначалася й повністю була покладена на самих низових просвітян); потреба дбати про залучення нових членів, сприяти поширенню просвіти в громаді та піднесенню власного господарства; а також систематично збиратись на спільне читання наявних книжок і періодики й на просвітньо-економічні наради. Керівними органами визначено традиційні загальні збори та віділ читальні.

Віділ читальні (§§ 49, 50), який нараховував п'ять членів і два заступники, обирав зі свого складу голову, його заступника, секретаря, касира й бібліотекаря. Правосильність забезпечувалася присутністю не менше трьох віділових. Загальні збори скликалися щороку. Права та обов'язки (§ 50) передбачали приймати й виключати членів читальні, які, правда, мали право на апеляцію до форуму цього місцевого осередку, розпоряджатись майном, звітувати перед його загальними зборами, а також подавати письмовий звіт головному віділу щодо розвитку читальні та про прове-

дену роботу, а також виконувати доручення львівського Проводу, якнайчастіше скликати зібрання для читання, нарад, лекцій, стосовно покращення ведення господарства й вирішувати інші справи, які могли спричинити піднесення просвіти та добробуту руського народу. Також цей низовий провід повинен запроваджувати рільничо-господарські й промислові спілки, шпихлірі, крамниці, позичкові каси та каси ощадності, допомагати членам читальні купувати якісне насіння, господарські знаряддя, сприяти в пошуку джерел заробітку. Поряд із цим у пункті «м» указано, що виділ повинен організовувати науку співу й музики, улаштовувати вечорниці, музично-поетичні вечори, аматорські театральні вистави.

Загалом ці інновації вводили в організаційну структуру Товариства третю складову частину, що *de jure* визначило її трьохрівневий характер, а *de facto* підтверджено масовим заснуванням цих найбільш наближених до народу формувань. Відповідно із 1891 р. Товариство стало трьохрівневою організацією. Одночасно цей четвертий інституційний документ спричинив створення двоступеневої членської структури, оскільки передбачив ще й нову верству просвітян, які не належали до членів Товариства, а були лише членами читальні із відповідними повноваженнями, відмінними від своїх традиційних «колег», які підлягали головному виділу. Цими інноваціями відбулося творення двоступеневої та завершено формування трьохрівневої організації, яка в цій якості функціонувала до 1939 р. Поряд із цим відзначимо характерну особливість – низький рівень інтеграції периферійних структур в організаційну систему Товариства. Якщо філії мали певні механізми впливу на керівні органи «Просвіти», то читальні позбавлялися будь-яких комунікаційних можливостей зі львівським керівництвом. Механізми звертання до вищепоставлених управлінських структур, у тому числі й фінансові відрахування, відсутні. Це, по суті, було автономне формування, яке лише визнавалося приналежним до Товариства.

Розпочатий у 1891 р. процес реформування «Просвіти» завершено в п'ятому Статуті, який підготований у 1912 р. і набув чинності наступного року [3]. Головним інноваційним здобутком цього документа стало налагодження взаємин між керівними органами та периферійними структурами Товариства.

Передусім змінено статус філії, функції якої до цього часу не мали суттєвих відмінностей від читальні, за винятком персонального складу, бо формувався із членів Товариства. Їм надано статус посередника між членами філії й читальнями, які їй підлягали, та львівським керівництвом (пункт «є») параграфу 39).

Для цього передбачено відповідні механізми взаємовпливів і на львівські структури, і на низові осередки (§§ 33–44). Передусім, дозволено в одній місцевості творити більше однієї філії та право поряд із головним виділом засновувати їм у своїм окрузі читальні Товариства, а також інші інституційні заклади (курси для неписьменних, бурси...), над якими отримали нагляд, контроль і вплив на прийняття рішень (через люстраторів та можливість скликання засідання виділу й загальних зборів читальні, право вимагати звіти). Окремо визначено функцію контролю за читальнями з позицій інтересів і, як можна зрозуміти, безпеки Товариства. Однак філіальний виділ мав право лише призупиняти дію шкідливих рішень й інформувати про них головний провід, а також подавати пропозиції щодо розв'язання читальняних осередків.

Одночасно філіальне правління могло впливати на центральне керівництво за допомогою подання своїх пропозицій щодо просвітньо-економічної діяльності Проводу, а також брати участь у загальних зборах Товариства через своїх делегатів, що означало колегіальну форму окреслення політики інституції.

Водночас головний виконавчий орган мав більший інструментарій контролю та впливу на низові осередки, у тому числі на вибір від поручників. Філії могли влаштовувати господарсько-промислові та етнографічні виставки лише за порозумінням зі львівським Проводом. Периферійний виділ повинен виконувати його доручення, у т. ч. й скликати надзвичайні збори осередку (щоправда, таку можливість мали й не менше 15 членів філії), подавати йому звіти. Також центральне Правління мало право направляти на місцеві загальні збори своїх делегатів із широкими повноваженнями та вимагати звітів, ознайомлюватись із діловодством, призупиняти й уневажнювати ухвали філій та розв'язувати їх. Щоправда, філія мала право в цих випадках звертатися до загального збору Товариства.

За новими нормами визначено взаємини читальень із вищими управлінськими структурами. Однак вони були нерівнозначними, оскільки ці керівні структури отримали значні важелі впливу на громадські осередки: дозвіл на заснування читальні давали філія, а у випадку її відсутності –

головний виділ, який її приділяв до філіального об'єднання; потрібно було підкорятися розпорядженням і філії, і головному виділу, а також платити цій останній інстанції річний внесок «звичайного» члена й додатково внески на потреби філії та своєї читальні. Крім того, впливати на читальню можна було й через її загальні збори та виділ, які, крім обраного керівництва, могли відбуватися й під головуванням делегатів філії чи львівського Проводу, а про наміри їх проведення потрібно було повідомляти і філію, і центральну Президію, і ще подавати їм річний звіт із діяльності. Також читальня не мала права без дозволу головного виділу продавати чи давати під заставу своє майно. Це означало, що, володіючи автономними можливостями, вони підлягали значному контролю з боку вищепоставлених структур. Одночасно не передбачено механізмів прямого звернення читальні до головного виділу. Відповідно, можливості читалень впливати на вищі керівні органи були набагато скромнішими й передбачали участь її делегатів у загальних зборах філії та Товариства із вирішальним голосом, а також право подавати до них запити, пройшовши відповідні процедури.

Загалом периферійні структури й філії, читальні отримали значну автономію у веденні просвітної роботи на місцях, однак вищим керівним органам визначено значний, домінуючий вплив на ці низові об'єднання. Серед іншого цей найвищий виконавчий орган повинен призначати мужів довір'я в тих місцевостях, де не було філіального осередку, вести верховний нагляд за діяльністю філій і читалень, «установляти» й затверджувати визначених філією люстраторів, а також уневажнювати рішення філії та читальні, якщо вони визнаватимуться шкідливими для Товариства, та можливості їх розв'язання.

У цілому контроль за діяльністю периферійних структур зосереджувався повністю в руках головного виділу. Щоправда, ці низові осередки могли відкликатися до загальних зборів Товариства через своїх делегатів та до мирового суду. Це була чітко окреслена вертикаль влади, у якій вище керівництво мало вагомий контроль і вплив на нижчі структури, правда, із визначеними можливостями протидії, що формувало певний баланс взаємовпливів.

Загалом, п'ятий Статут перетворив філії й читальні Товариства із підвладних і безправних периферійних підрозділів у щоправда підконтрольні, але наділені певними правами низові об'єднання, які могли брати дієву, переважно репрезентативну участь у діяльності Товариства та впливати на вироблення стратегій його розвитку. За суттю філії, а частково й читальні отримували ті самі права, що й Товариство, але в межах своєї округи та під контролем львівського Проводу.

Останній, шостий за порядком, Статут «Просвіти», уведений у дію рескриптом Львівського Воеводства 2 травня 1924 р. [8], став, по суті, за змістом, тотожним своєму попереднику, і був зумовлений новими зовнішньополітичними післявоєнними обставинами. У ньому збережено відповідні норми, визначені п'ятим Статутом.

У той час «Просвіта», визначивши нові орієнтири, у яких наголошено на важливості матеріального чинника в розвитку суспільства, почала із 1891 р. посилювати свої позиції. Це проявилось збільшенням кількості бажаючих вступити в Товариство, а також сприяло заснуванню периферійних структур – філій і читалень, що привело до небаченого зростання рядів просвітян.

Якщо в 1892 р. в Товариство вступило 628 осіб, у 1896 р. – 896, то в 1898 р. – 1137, а наступного 1899 р. – 944. Відповідно, «Загальне число членів Товариства “Просвіта” від часу заложення по кінець 1899 р. виносить 12 026. Почесних ... 22» [4, с. 6]. У 1908 р. вже нараховувалося 23 164 просвітянина, а в 1914 – 36 486. Невпинно збільшувалася кількість філій, про що свідчать вибіркові дані. У 1891 р. їх засновано три, 1892 – чотири, 1895 – три, 1907 р. – три. Загалом станом на 1912 р. «Просвіта» нараховувала 73 філіальні структури, що організовували роботу на провінції. У 1913 засновано ще два та три в 1914 р. Усіх філій станом на 1914 р. нараховувалося 78 [13, с. 140, 155–156, 157].

І звичайно, особливу увагу привертають читальні Товариства, котрі почали засновуватися в краї після 1891 р. І вже цього року утворено перших п'ять читалень, наступного – 42, а в 1906 р. – аж 109, 1898 – 182. Станом на 1899 р. Товариство мало 816 власних читалень [4, с. 8–9], на 1905 – 1550, 1910 – 2366, 1912 – 2583 читальні, 1914/1918 – 2869 [13, с. 160]. Таке зростання низових структур вплинуло на загальну кількість просвітян, яких станом на 1909 р. нараховувалося 89 950, а на 1914 р. – 197 035 [9, с. 213].

Висновки та перспективи подальших досліджень. Загалом творення периферійних структур було тривалим і неоднозначним – від декларативних форм 1870 до завершених визначень 1912 р.

Вони мали за допомогою місцевих осередків, представлених спочатку філіями та агенціями чи відпоручниками, а згодом і читальнями Товариства, які були наділені значним автономним статусом, поширити просвіту на якнайширші верстви народу, чим сприяти його поступу та прогресу. Це свідчило про демократичний характер інституції, що сприяло активізації, утвердженню процесу формування громадянського суспільства в краї.

Джерела та література

1. Центральний Державний Історичний Архів України, м. Львів (ЦДІАУЛ), ф. Товариства «Просвіта». 348, оп. 1, – спр. 7628. Т. І.
2. Другий Статут Товариства «Просвіта» (1870 р.) // Товариство «Просвіта» у Львові. Статути. – Львів, 1999, – С. 26–35.
3. П'ятий статут Товариства «Просвіта». 1913 р. // Товариство «Просвіта» у Львові. Статути. – Львів, 1999, – С. 76–97.
4. Sprawozdane z działalności Товариства «Просвіта» за час від 1. січня 1898. до 31. грудня 1899. (без м. і р. вид.). – 53 с.
5. Третій Статут Товариства «Просвіта» 1876 р. Редакція Статуту за 1882 р. // Товариство «Просвіта» у Львові. Статути. – Львів, 1999, – С. 36–46.
6. Устав Товариства «Просвіта» у Львові (1868 р.) // Товариство «Просвіта» у Львові. Статути. – Львів, 1999, – С. 22–25.
7. Четвертий Статут Товариства «Просвіта». 1891 р. Редакція статуту за 1898 р. // Товариство «Просвіта» у Львові. Статути. – Львів, 1999, – С. 61–75.
8. Шостий статут Товариства «Просвіта». 1924 р. // Товариство «Просвіта» у Львові. Статути. – Львів, 1999, – С. 98–119.
9. Нарис історії «Просвіти». – Львів ; Краків ; Париж, 1993. – 232 с.
10. Пашук В. Програмно-організаційні документи Товариства «Просвіта» // Товариство «Просвіта» у Львові. Статути. – Львів, 1999, – С. 3–21.
11. Пашук В. Філія Товариства «Просвіта» в Бортниках // Україна. Культурна спадщина, національна свідомість, державність: «Просвіта» – оберіг незалежності й соборності України. – Львів, 2010. – С. 265–271.
12. Пашук В. Філія Товариства «Просвіта» в Тернополі. Заснування, перші кроки діяльності / В. Пашук // Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції «Тернопіль і Тернопілля в історії та культурі України і світу (від найдавніших часів до сьогодення)» / за заг. ред. проф. І. С. Зуляка : у 2-х ч. – Тернопіль : Вид-во ТНПУ ім. В. Гнатюка, 2012. – Ч. II. – 220 с. – С. 163–167.
13. Перський С. Популярна історія Товариства «Просвіта» у Львові / С. Перський. – Львів, 1932. – 268 с.

Пашук Владимир. Общество «Просвита» («Просвещение») во Львове – формирование периферийных подразделений (1868–1939). Рассмотрен процесс формирования периферийных подразделений «Просвита», представленных филиалами, агенциями, читальнями. Раскрыты статутные нормы, в которых регламентирован процесс создания и деятельности местных ответвлений Общества, прослеживается их эволюция, выделены особенности. Анализируя их функции, сферы компетенции, специфику взаимоотношений между разными подразделениями, установлено преобладание возможностей контроля и влияния вышестоящих на нижестоящие структуры. При этом отмечен высокий уровень автономии и широкий круг компетенции, которые обеспечивали низшим структурам достаточные возможности для просветительской деятельности. Взаимосвязано процессы создания местных отделений с ростом численности членов Общества.

Ключевые слова: общество «Просвита» («Просвещение») во Львове, филиал, общество «Просвита», агенция общества «Просвита», читальни общества «Просвита».

Pashuk Volodymyr. «Prosvita» («Enlightenment») Society in Ukraine – the Peripheral Units Formation (1868–1939). The attention is focused on the process of formation of the «Prosvita» peripheral units presented by branches, agencies, athenaeums. Statutory norms are discovered in which the establishment and the activities of local Society branches are regulated, their evolution is traced and peculiarities are highlighted. Analyzing their functions, areas of competencies, the specifics of the relationship between various departments, it was found that predominance of possibilities of control and influence of higher structures above lower ones. It was noted a high level of autonomy and a wide range of competencies enabled lower structures with sufficient opportunities for outreach activities. Local offices creation processes with the growth of the number of members of the Society are interrelated.

Key words: «Prosvita» («Enlightenment») Society in Lviv, «Prosvita» Society branches, «Prosvita» Society agencies, «Prosvita» Society athenaeums.